

hos kongen, overhovedet ikke har turdet eller villet fremsætte sine yderliggaaende, reformatoriske ideer.

I de slutninger, som forf. vil drage fra det af ham anførte til viden om Kristiern 2.s personlige religiøse standpunkt i aaret 1521 (131, 135, 137, 196 f.) kan jeg ikke følge ham; jeg foretrækker Paludan-Müllers agnostiske bekendelse om Frederik 1.: „hans personlige religion kender jeg ikke“. Det forekommer mig i alt fald sikkert, at fra de love, der bærer Kristiern 2.s navn, kan der ikke hentes oplysning herom. Det er et mærkeligt forhold, at danske historikere almindeligvis nærer den anskuelse, at lovgivningsarbejder fra tiden før 1848 maa anses for udslag af danske kongers personlige anskuelser om de forhold, der lovgives om; jeg kan ikke forklare mig det anderledes, end at det er en hos historikerne tilbagebleven rest af den danske enevældes officielle teori om, at al lovgivning direkte emanerede fra Hans Majestæt. Hvem ved, om Kristiern 2. helt var tilfreds med de love, som den af ham nedsatte kommission, hvis førstemand vel nok var Hans Mikkelsen, havde udarbejdet; hvem ved overhovedet, hvor meget af den politik, der er knyttet til hans navn, der virkelig var hans egen? Men en videre drøftelse af dette spørgsmaal vilde føre for vidt.

Det skrift, som Oskar Andersen har udsendt som udtryk for Universitetets erindring om reformationen, er meget værdifuldt for historisk videnskab og derfor til ære for Københavns Universitet og til ære for forfatteren selv — man tør maaske tillade sig dertil at knytte et ønske om, at forfatteren ogsaa i fremtiden vilde søge sin egen ære i historisk forskning; de, der kan gøre det, er ikke saa mange, at historieforskningen har raad til at afse nogen af dem.

E. A

A. Szelagowski's lille Skrift *Der Kampf um die Ostsee* virker saare aktuelt, og det er vel ogsaa derfor, det midt under Krigen blev oversat fra Polsk (Forf. er Professor ved Universitetet i Lemberg), med et Forord af den bekendte Prof. S. Günther i München. Det er en geografisk-historisk Skitse, der uddyber Problemet Havets Indflydelse paa Statsdannelserne og vil vise, at Østersøen fra 16. Aarh. spiller samme Rolle baade i skandinavisk og europæisk Politik som tidligere Middelhavet. Fra 17de Aarh., da det nordiske Spørgsmaal løstes, har Alliancen mellem Preussen og Rusland forlagt Europas Tyngdepunkt fra Madrid—Paris til Spree—Neva.

Det er dog ikke saa meget dette Resultat som den Udvikling, der førte hertil, som interesserer Forf., og Grunden hertil er aabenbart hans polske Nationalitet. Med dyb Sympati skildrer

han Kong Sigismund Augusts Forsøg i 1560erne paa at skabe en polsk Marine, thi før dette Tidspunkt havde Polen ingen Flaade, da dets Kræfter gik til Landudvidelser mod Øst og Vest. Men dets Floders Løb førte det mod Havel. Her var der kun eet Sted, Putzigerbugten, som kunde tjene som Tilflugt for større Krigsskibe, men denne Bugt beherskedes af Hansestaden Danzig. Handelen her laa i ikke-polske Hænder, og Byens Autonomi lod paa middelalderlig Vis private Købmandsinteresser besejre de statslige polske Interesser. Den polske Regerings repræsentativ-stænderske Karakter og Statens føderative Organisme virkede i samme Retning. Sigismund August slog ved sine Forsøg Hovedet i en Mur, tilmed da ogsaa Nabostaterne (Danmark) under Haanden modvirkede hans Planer. Her møder vi altsaa Danzigproblemet for første Gang. Men lykkedes det end ikke Kongen at vinde en virkelig Sejr over den stridige Stad (foreløbig Ophævelse af dens Selvstyre ved Karnkowskis Konstitutioner 1569), fik han til Gengæld samme Aar ved Opgivelse af sin Arveret skabt Unionen med Litaven, saa at Polen blev Kristendommens og Mellemeuropas Bolværk mod Øst, og ved at lægge Haanden paa Livland blev han Herre over Düna med Riga, der lovede Polen lignende Udviklingsmuligheder som Danzig. Ogsaa med Kejseren stod Kongen i Forbindelse, og i det hele er det interessant at se, hvorledes der paa denne Tid i Vesteuropa (Filip 2.) begynder at vaagne en Forstaaelse for Østersøens Betydning. Ruslands eneste Aandehul var nu Narva, og Sigismund August søgte at stoppe dette ved, dog forgæves, at forbyde Danzig at handle paa Narva. Ikke uden Grund taler Forf. om „den Jagielloniske Idé“. Danmarks Stilling til denne Udvikling var saaledes, at vi under Syvaarskrigen stod i Forbund med Polen, og da der 1570 fandt en Omgruppering Sted, saa at Sverige-Polen kom til at staa kontra Danmark-Moskva, begunstigede vi naturligvis Narvafarten og støttede Danzig. I mangt og meget minder forøvrigt Polens Forhold til denne Stad om vort til Hamburg; træffende siger Forf., at Danzig ved sine Monopoler virkede som „eine riesige Saug-Druckpumpe“ paa Polen, og ligesom den danske Konge som Tegn paa sin Overhøjhed havde „Schauenburgischer Hof“ i Hamburg, vilde den polske Konge ogsaa bygge sig et kongeligt Hus i Danzig.

Det vilde føre for vidt at følge Prof. Szelagowski i hans Paa-visning af, hvorledes de polske Planer efter Sigismund August strandede, da Vasadynastiet paa Polens Trone lod dynastiske Interesser besejre de statslige. Den rent personlige Strid mellem det svenske og det polske Kongehus stækkede Polens Udvikling, paa Østersøen blev den nederlandske Handelsflaade Herre, og Preussen og Moskva stak Hovederne frem bag Polens Kappefeller.

Kun overfor den sidste Stat vandt Polen øjeblikkelige Fordele, da man under Sigismund 3. erobrede Smolensk og besatte Moskva; forøvrigt havde Czarerne allerede forinden vist, hvilket Tømmer der var i deres Stat, i Modsætning til den polske, da de havde knust Republikken Novgorod, thi „Nowgorod, das war Moskaus Danzig“. Men ved, selv kun temporært, at standse Ruslands Fremtrængen mod Vest afværgede Polen en saa umaadelig Fare for Europa, at det indlagde sig en uforgængelig Fortjeneste i Historien.

Den lille Bog er ikke bygget paa selvstændige historiske Studier, Forf. er aabenbart mere Geograf end Historiker, og saa snart han kommer i Nærheden af skandinaviske Forhold, gør han sig skyldig i iøjnefaldende Fejl. Han taler om Freden i „Knørød“, om Slaget ved „Stängebro“ (hvor han tror, at Sigismund faldt i Karl 9.s Hænder), om de danske Gesandter 1603 „Christian Baruchen und Georg Schomakow“ (s: Christian Barnekov og Georg Schomaker); han anbringer Elfsborg „ved Indgangen til Sundet“; mener, at Danmark i 14. Aarh. foruden Estland besad Ösel og Vik, og han opgiver Besætningen paa den nederlandske Handelsflaade til 168000 Mand (Walther Vogel: 60000). Værst er det vel næsten, naar han om Sverige paa Sigismunds Tid siger: „dessen Bewohner damals kulturell und sittlich sehr niedrig standen und bei denen alles, was sie an Kultur und Zivilisation nachweisen konnten, deutschen Ursprungs war.“ Det er da heller intet Under, at han er ukendt med den betydelige moderne Literatur i Sverige om Sigismunds polske Politik.

Bogen bør læses med Forsigtighed og sammenholdes med mere kritiske Specialværker. Det bør ogsaa huskes, at Forf. er tilbøjelig til at overvurdere Betydningen af sit Emne, som naar han mener, at Filips Kamp mod de oprørske Nederlændere egentlig galdt Østersøhandelen. Tankegangen er ofte springende og Sætningsforbindelsen løs, Stilen staccato, som man er vant til at møde den hos slaviske Forfattere. Men Bogen er livligt skrevet, der er nydelige poetiske Billeder i den, og hvad der er Hovedsagen: der er saa mange selvstændige Vuer, at den kan virke frugtbart, naar den læses paa rette Maade. K. F.

Som det maaske ikke staar alle klart, er der en lille Lakune i vor historiske Literatur, idet Fridericias Værk om „Danmarks ydre politiske Historie“ afsluttedes med 1645, og sammes „Adelsvældens sidste Dage“ først begynder 1648. Yngve Lorents Efter Brömsebrofreden; Svenska och danske förbindelser med Frankrike och Holland 1645—49 udfylder netop dette Hul. Det er en meget kortvarig Periode, den spænder over, men betydningsløs